

Μόνη διέξοδος η φυγή προς τα εμπρός!

των Σπύρου Λαπατσιώρα, Γιάννη Μηλιού και Δημήτρη Π. Σωτηρόπουλου

1. Εισαγωγή

Μία αποτίμηση της «μεταβατικής» συμφωνίας της 20ής Φεβρουαρίου είναι ότι αποτελεί ανακωχή που επετεύχθη με πρωτοβουλία της ελληνικής κυβέρνησης και αποδοχή από την άλλη πλευρά (των «θεσμών»). Στο επόμενο διάστημα, μέχρι το πέρας του τετραμήνου, θα διαμορφωθούν οι όροι διαπραγμάτευσης για την επόμενη συμφωνία. Αυτό κατά μία έννοια σημαίνει ότι δεν κρίθηκε τίποτα ακόμη. Όμως, η αποτίμηση αυτή είναι επισφαλής. Πρώτον, η ίδια η «μεταβατική» συμφωνία αλλάζει το συσχετισμό δύναμης. Δεύτερον, επειδή οι «εχθροπραξίες» θα συνεχίζονται σε όλη τη διάρκεια του τετραμήνου (έλεγχος των δεσμεύσεων και επανερμηνεία των όρων της από κάθε πλευρά) απαιτείται να κατανοήσουμε πρώτα το τοπίο των διαπραγματεύσεων.

2. Συμφωνία της 20ής Φεβρουαρίου: Ένα πρώτο βήμα σε ολισθηρό έδαφος ...

2α. Οι στόχοι της διαπραγμάτευσης

Η ελληνική κυβέρνηση προσήλθε στο Eurogroup της 12ης Φεβρουαρίου, δηλαδή στην πρώτη ουσιαστική φάση της διαπραγμάτευσης, με αίτημα μια συμφωνία σε ένα νέο «πρόγραμμα-γέφυρα», δηλώνοντας ρητά ότι είναι αδύνατη η παράταση του υπάρχοντος προγράμματος, που έχει απορριφθεί από τον ελληνικό λαό:

1. Το «πρόγραμμα-γέφυρα» δεν θα περιελάμβανε όρους, αξιολογήσεις κλπ., αλλά μια επίσημη αποτύπωση της βούλησης όλων των πλευρών για διαπραγμάτευση χωρίς πιέσεις και εκβιασμούς και χωρίς οποιαδήποτε μονομερή ενέργεια.

2. Στο πλαίσιο αυτό η Ελλάδα θα *παρατείνεται από τις εναπομείνουσες δόσεις του προηγούμενου προγράμματος* – πέραν των 1,9 δις ευρώ που οφείλουν να επιστρέψουν η ΕΚΤ και οι Κεντρικές Τράπεζες των κρατών-μελών από τα κέρδη που είχαν από τη διακράτηση ελληνικών ομολόγων (προγράμματα SMP και ANFA) – και θα της δινόταν η *δυνατότητα έκδοσης εντόκων γραμματίων* πέρα από το όριο των 15 δις, ώστε να καλύψει τυχόν έκτακτες ανάγκες.

3. Στο τέλος της μεταβατικής αυτής περιόδου, (α) η Ελλάδα θα καταθέσει τις τελικές της προτάσεις, που σύμφωνα με τις Προγραμματικές Δηλώσεις της κυβέρνησης θα περιλαμβάνουν ένα *νέο πλαίσιο δημοσιονομικής στρατηγικής* για τα επόμενα 3-4 χρόνια και ένα *νέο εθνικό σχέδιο μεταρρυθμίσεων* και παράλληλα (β) θα τεθεί το ζήτημα της διαπραγμάτευσης για αναδιάρθρωση-ελάφρυνση του δημόσιου χρέους.

Η γερμανική κυβέρνηση αλλά και οι «θεσμοί» (ΕΕ, ΕΚΤ, ΔΝΤ) προσήλθαν στη διαπραγμάτευση με τη θέση ότι η Ελλάδα έπρεπε να ζητήσει εξάμηνη «τεχνική επέκταση» του υφιστάμενου Προγράμματος (το οποίο για επικοινωνιακούς λόγους δέχθηκαν να μετονομαστεί σε «υφιστάμενο διακανονισμό» - existing arrangement), ώστε να γίνει δυνατή η επιτυχής ολοκλήρωση της αξιολόγησης (successful completion of the review).

2β. Η έκβαση της διαπραγμάτευσης

Η συμφωνία της 20ής Φεβρουαρίου περιλαμβάνει τετράμηνη *παράταση* της «Κύριας Σύμβασης Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης (Master Financial Assistance Facility Agreement, MFFA), η οποία

θεμελιώνεται σε ένα σύνολο δεσμεύσεων».

Η παράταση της Σύμβασης («η οποία θεμελιώνεται σε ένα σύνολο δεσμεύσεων») σημαίνει: (α) αξιολογήσεις από τους τρεις «θεσμούς», (β) δεσμεύσεις ή όρους, (γ) συνέχιση της χρηματοδότησης με βάση το πλάνο των δόσεων του υφιστάμενου Προγράμματος, *εφόσον υπάρξει θετική αξιολόγηση*, (δ) επιστροφή των κερδών της ΕΚΤ και των εθνικών ΚΤ από τη διακράτηση ελληνικών ομολόγων, και πάλι όμως *εφόσον υπάρξει θετική αξιολόγηση από τους «θεσμούς»* (δεδομένης μάλιστα της «ανεξαρτησίας» της ΕΚΤ).

Με δυο λόγια πρόκειται για την απόρριψη-απόσυρση των σημείων (1) και (2) με τα οποία προσήλθε η ελληνική κυβέρνηση στη διαπραγμάτευση. Πρέπει επίσης να σημειώσουμε εδώ ότι δεν υπάρχει καμία ρητή αναφορά στην κάλυψη των χρηματοδοτικών αναγκών (π.χ. ότι θα επιτραπεί η έκδοση εντόκων για να πληρωθούν χρεολύσια, τόκοι και έκτακτες ανάγκες) μέχρι την ολοκλήρωση της αξιολόγησης – εκτός αν η αναφορά στην «ανεξαρτησία της ΕΚΤ» υπονοεί την «ευχέρεια» αυτής να εξετάζει κατά πόσο η ελληνική κυβέρνηση ανταποκρίνεται «θετικά» στις «δεσμεύσεις» που συνοδεύουν την επέκταση της συμφωνίας (γεγονός το οποίο αναμφισβήτητα δυσχεραίνει τις όποιες «ερμηνευτικές» προσπάθειες προτίθεται να κάνει η κυβέρνηση σχετικά με τη συμφωνία).

Ταυτόχρονα, στη Συμφωνία της 20ής Φεβρουαρίου περιλαμβάνεται η θέση: «Οι ελληνικές αρχές δεσμεύθηκαν επίσης να εγγυηθούν τα απαραίτητα πρωτογενή δημοσιονομικά πλεονάσματα ή τα έσοδα που απαιτούνται για να εγγυηθούν τη βιωσιμότητα του χρέους, όπως όριζε το ανακοινωθέν του Γιούρογκρουπ του Νοεμβρίου του 2012». Αυτό σημαίνει ότι η ελληνική κυβέρνηση παραιτείται από το στόχο διαπραγμάτευσης για την αναδιάρθρωση-απομείωση του ελληνικού δημόσιου χρέους και υιοθετεί το «πρόγραμμα βιωσιμότητας» που στηρίζεται στην «πληρωμή του κεφαλαίου του χρέους» μέσω πρωτογενών πλεονασμάτων. Αυτό σημαίνει την απόρριψη-απόσυρση και του σκέλους (β) του σημείου (3) με το οποίο προσήλθε η ελληνική κυβέρνηση στη διαπραγμάτευση.

Αυτό που κέρδισε η ελληνική κυβέρνηση (πέρα από την αλλαγή στην ορολογία, για την οποία έγινε τόση συζήτηση), είναι:

A) Το σκέλος (α) του σημείου (3) των προτάσεων της, δηλαδή την ευχέρεια να *προτείνει εκείνη προς έγκριση από τους «θεσμούς»* τις μεταρρυθμίσεις για τη δημοσιονομική σταθεροποίηση και την ανάπτυξη. Έτσι απορρίφθηκαν τα μέτρα που είχε συμφωνήσει η προηγούμενη κυβέρνηση (μείωση συντάξεων και αύξηση του ΦΠΑ στα νησιά) και συμφωνήθηκε να δοθεί το βάρος στην καταπολέμηση της φοροδιαφυγής και της λαθρεμπορίας, στη μεταρρύθμιση του δημοσίου, στην αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος κλπ.¹

B) Η διαπραγμάτευση για το ύψος του πρωτογενούς πλεονάσματος του 2015. Αντί του συμφωνημένου 3% του ΑΕΠ, η συμφωνία αφήνει το ζήτημα ανοιχτό για τον προσδιορισμό ενός χαμηλότερου ποσοστού: «Οι θεσμοί, σε ό,τι αφορά τον στόχο για το πρωτογενές πλεόνασμα το 2015, θα λάβουν υπόψη τους τις οικονομικές συνθήκες του 2015».

Επομένως καθίσταται σαφές ότι αν η συμφωνία συνιστά ανακωχή, στην προκειμένη περίπτωση ανακωχή δεν σημαίνει «ισοπαλία»: Η συμφωνία αποτελεί ένα πρώτο βήμα σε ολισθηρό έδαφος. Ναι μεν δίνεται χρόνος για το επόμενο βήμα, αλλά το τοπίο που οργανώνεται είναι ασφυκτικό, ελάχιστα θυμίζει τα *minimum* που επιζητούσε η κυβέρνηση μέχρι και τις 12 Φεβρουαρίου.

3. Υπάρχει ακόμα περιθώριο για αμφισβήτηση του νεοφιλελευθερισμού;

3α. Η επιτήρηση ως ισορροπία ανάμεσα σε «πολιτικό» και «ηθικό» κίνδυνο.

¹ Και στο σημείο αυτό βέβαια, οι τελικές αποφάσεις απαιτούν την έγκριση των «θεσμών»: «Οι ελληνικές αρχές δεσμεύονται να απόσχουν από την ακύρωση μέτρων και από μονομερείς αλλαγές των πολιτικών και των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που θα επηρέαζαν αρνητικά τους δημοσιονομικούς στόχους, την ανάκαμψη της οικονομίας ή τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα, όπως αυτά αξιολογούνται από τους θεσμούς».

Η πολιτική στρατηγική του ΣΥΡΙΖΑ και της ευρωπαϊκής Αριστεράς είναι η ανατροπή του νεοφιλελευθερισμού, δηλαδή εκείνης της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής που επιδιώκει να εναποθέσει όλες τις κοινωνικές διαδικασίες (από την εκπαίδευση και την κοινωνική ασφάλιση μέχρι το δημόσιο χρέος) στη δικαιοδοσία και το «ρυθμιστικό ρόλο» των αγορών. Η ευρωπαϊκή Αριστερά επιδιώκει έτσι να διασφαλίσει εκείνη την ελευθερία άσκησης κυβερνητικής πολιτικής, που θα της επιτρέψει να περιορίσει την ισχύ των αγορών, φέρνοντας στο προσκήνιο τις κοινωνικές ανάγκες.

Ο νεοφιλελευθερισμός είναι ένα «πρόγραμμα» συνεχούς ενίσχυσης των συμφερόντων του κεφαλαίου, σε βάρος των συμφερόντων των εργαζομένων, των επαγγελματιών, των συνταξιούχων, της νεολαίας, των μικρομεσαίων. Ο ακραίος νεοφιλελευθερισμός, όπως εκφράζεται, για παράδειγμα, από τον κ. Σόιμπλε, δεν στερείται ορθολογικών στόχων και στρατηγικής, παρά τις ρητορικές ευκολίες που δίνει ο περί του αντιθέτου ισχυρισμός σε όποιον τον χρησιμοποιεί. Επιχειρεί να επιλύσει και μέχρι στιγμής το κάνει, ορθολογικά, δύο προβλήματα:

Πρώτον, τη νομιμοποίηση ενός εργασιακού μοντέλου χωρίς δικαιώματα και κοινωνική προστασία, με χαμηλές και εύκαμπτες αμοιβές, χωρίς ουσιαστική διαπραγματευτική δυνατότητα από τη μεριά των εργαζομένων, έτσι ώστε να δημιουργηθούν ευνοϊκές συνθήκες για την κερδοφορία και τη συσσώρευση κεφαλαίου.

Δεύτερον, την οργάνωση της Ευρωζώνης (συντονισμός δημοσιονομικών πολιτικών, τραπεζική ενοποίηση, προγράμματα διάσωσης κλπ.) με στόχο μία Οικονομική και Νομισματική Ένωση στην οποία τα κράτη μέλη δεν θα υποκύπτουν στον «ηθικό κίνδυνο» να στηρίζουν κοινωνικές (ή άλλες) δαπάνες προσφεύγοντας στον δημόσιο δανεισμό. Τα κράτη υποβάλλονται στο δίλημμα λιτότητα-περικοπές-ιδιωτικοποιήσεις ή κίνδυνος χρεοστασίου, με αποτέλεσμα στη δεύτερη περίπτωση την αποδοχή ενός προγράμματος διάσωσης, το περιεχόμενο του οποίου είναι φυσικά και πάλι λιτότητα-περικοπές-ιδιωτικοποιήσεις.

Αυτή η ακραία οπτική επιθυμεί ιδιωτικοποιήσεις και πρωτογενή πλεονάσματα για να αποπληρωθεί το χρέος ενώ δεν αντιτίθεται σε μεταρρυθμίσεις όπως αυτές τις οποίες προτείνει η ελληνική κυβέρνηση (και ενδεχομένως έχει ανάγκη η ελληνική κοινωνία) – όπως η καλύτερη οργάνωση των συστημάτων εισπραχής (φόροι, εισφορές), η αναδιοργάνωση του δημοσίου τομέα,² η αποδυνάμωση γενικά των ολιγοπωλίων. Μπορεί ακόμα να καλωσορίσει ένα νέο πολιτικό προσωπικό, καθώς κατανοεί ότι έχει επιταχυνθεί ο κύκλος φθοράς και έλλειψης λαϊκής νομιμοποίησης του παλιού πολιτικού προσωπικού. Η διατήρηση του παλιού προσωπικού, εφόσον αυτό έχει απαξιωθεί στη συνείδηση της κοινωνικής πλειοψηφίας, θεωρείται από τη νεοφιλελεύθερη στρατηγική «πολιτικός κίνδυνος», διότι μπορεί να οδηγήσει στις ανεξέλεγκτες ατραπούς μιας κοινωνικής έκρηξης.

Ο νεοφιλελευθερισμός θεωρεί όμως παράλληλα «ηθικό κίνδυνο» (moral hazard) κάθε πολιτική που στηρίζει τα συμφέροντα της εργατικής τάξης, διευρύνει το δημόσιο χώρο, επεκτείνει το κοινωνικό κράτος, θέτει την αναπαραγωγή της κοινωνίας πέρα και έξω από την εμβέλεια δράσης των αγορών.

Με άλλα λόγια, το ζητούμενο του νεοφιλελευθερισμού είναι τόση λιτότητα, όση απαιτείται ώστε να μην αυξάνει ο «πολιτικός κίνδυνος», ενώ ταυτόχρονα αποτρέπεται ο «ηθικός κίνδυνος».

Γενικά μιλώντας, οι δύο κίνδυνοι, «ηθικός» και «πολιτικός», κινούνται σε αντίθετη κατεύθυνση, λόγω των συνεπειών με τις οποίες είναι συνδεδεμένοι στην τρέχουσα συγκυρία. Όταν μειώνεται ο «ηθικός» κίνδυνος, αυξάνει ο «πολιτικός» και αντίστροφα. Επομένως, η ένταση μεταξύ αυτών των δύο αυτών τάσεων καταλήγει, όταν συναντούνται, στην ανίχνευση της εκάστοτε κατάλληλης ισορροπίας μεταξύ «ηθικού κινδύνου» (όταν οι κυβερνήσεις υποκύψουν στον «κίνδυνο» να αποδεχθούν συμφέροντα των κατώτερων τάξεων) και «πολιτικού κινδύνου» (να αποδιάρθρωθούν οι πολιτικές ελίτ και να προκύψουν φαινόμενα ανεξέλεγκτων μαζικών κινητοποιήσεων). Οι «ανεξάρτητες

² Αλλά και εδώ ο διάβολος κρύβεται στις λεπτομέρειες: στις μορφές που θα λάβει η αναδιοργάνωση.

αρχές» που δεν ελέγχονται «δημοκρατικά», ειδικά για θέματα που αφορούν την «οικονομία», με κύριο παράδειγμα την «ανεξαρτησία» της ΕΚΤ, είναι μία μέθοδος ανίχνευσης της ισορροπίας ανάμεσα στους δύο «κινδύνους». Αυτό όμως δεν θεωρείται επαρκές.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση τον καθοριστικό ρόλο έχει πλέον αναλάβει η «αξιολόγηση των συμφωνιών». Αν προσέξουμε τη συμφωνία της 20ής Φεβρουαρίου θα δούμε ότι δεν είναι εντελώς κλειστή για αιτήματα που αυξάνουν τον «ηθικό κίνδυνο», δηλαδή προωθούν ρυθμίσεις υπέρ του κοινωνικού κράτους και της εργασίας. Όμως, βασικό σημείο της συμφωνίας είναι ότι οι «θεσμοί» θα αξιολογούν ποιες μεταρρυθμίσεις (δεν) δημιουργούν προβλήματα στα δημόσια οικονομικά, στις προοπτικές οικονομικής μεγέθυνσης και στη σταθερότητα και ομαλή λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος.³ Η αξιολόγηση, δηλαδή η επιτήρηση, αποτελεί σημαντική τροχοπέδη στην υλοποίηση του προγράμματος και των κοινωνικών μετασχηματισμών που επιδιώκει ο ΣΥΡΙΖΑ.

Πέραν του ρητώς ανοικτού ακόμη ζητήματος της κάλυψης των χρηματοδοτικών αναγκών, δείγματα γραφής της συνεχούς αξιολόγησης, που εγείρει τόσο η συμφωνία όσο και η σχέση με την ΕΚΤ ως έμμεσου χρηματοδότη, αποτελεί τόσο η επιστολή της ΕΚΤ, αλλά και αυτή του ΔΝΤ, που «ερμηνεύουν» τις μεταρρυθμίσεις ως «ισοδύναμα» μέτρα των δεσμεύσεων που περιγράφονταν στο παλιότερο «Πρόγραμμα». Ειδικά το ΔΝΤ δεν παραιτείται από την ολοκλήρωση των μέτρων για το άνοιγμα των επαγγελματιών, τις ιδιωτικοποιήσεις, την αγορά εργασίας και το ασφαλιστικό, που περιγραφόταν στο παλιότερο «Πρόγραμμα». Αξίζει να σημειωθεί ότι η μη-ποσοτικοποίηση των στόχων, το μη-καθορισμένο έλλειμμα, η απουσία οποιασδήποτε ρητής συζήτησης για τον υπολογισμό του δημοσιονομικού κενού, καθιστά ανοικτό και συνεχώς «ερμηνεύσιμο» ζήτημα τον υπολογισμό της απόδοσης των μέτρων ως «ισοδυνάμων».⁴

3β. Πού κρίθηκε η διαπραγμάτευση: Για τη διαπραγματευτική τακτική και στρατηγική

Το βασικό ερώτημα για τη σημασία της συμφωνίας της 20ής Φεβρουαρίου, πέραν των στρατηγικών που διαπλέκονται και συμπυκνώνονται σε αυτήν, είναι τι δυνατότητες (παρά τα ασφυκτικά περιθώρια) αφήνει στην κυβέρνηση για να υλοποιήσει το πρόγραμμά της. Προηγουμένως όμως χρειάζεται να ανιχνεύσουμε τις «δυσκολίες» που οδήγησαν την κυβέρνηση στην αναδίπλωση της 20ής Φεβρουαρίου. Η συμφωνία της 20ής Φεβρουαρίου καθορίστηκε προφανώς τόσο από εξωτερικούς παράγοντες, το δεδομένο και γνωστό νεοφιλελεύθερο πλαίσιο των «θεσμών», όσο όμως και από εσωτερικούς, οι οποίοι τελικά έπαιξαν και τον καθοριστικό ρόλο.

Δευτερεύουσα μόνον σημασία έπαιξε η ελλιπής προετοιμασία της κυβέρνησης και οι αντιφατικές τακτικές του ΥΠΟΙΚ, όπως για παράδειγμα:

Πρώτον: Η απουσία σοβαρού σχεδίου που να στηρίζεται σε αριθμούς και ανάλυση. Ακόμη και

³ Να μην ξεχνάμε για παράδειγμα, ότι η μεγέθυνση στο τρέχον πρόγραμμα εξαρτάται από τις εξαγωγές και η αύξηση των μισθών θεωρείται ότι μειώνει τους βαθμούς ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και εμποδίζει την αύξηση των εξαγωγών (λανθασμένη άποψη, όπως προκύπτει πλέον και εμπειρικά, αλλά αυτή είναι η κυρίαρχη θεώρηση των «θεσμών»). Επίσης, άλλο παράδειγμα, η ρύθμιση των «κόκκινων δανείων» προφανώς επηρεάζει το χρηματοπιστωτικό σύστημα και επομένως είναι υπό αίρεση ως πρόγραμμα αλλά και ως προς τον βαθμό, το χρόνο και τους όρους εφαρμογής της αν υπάρξει ως πρόγραμμα.

⁴ Στην επιστολή του προς τον Jeroen Dijsselbloem με ημερομηνία 24/2/2015, ο Mario Draghi επισημαίνει: «Σημειώνουμε ότι οι δεσμεύσεις που περιγράφονται από τις [ελληνικές] αρχές διαφέρουν από τις υπάρχουσες δεσμεύσεις του προγράμματος σε ορισμένους τομείς. Σε τέτοιες περιπτώσεις, θα πρέπει να αξιολογηθεί κατά τη διάρκεια της επανεξέτασης, εάν τα μέτρα που δεν γίνονται αποδεκτά από τις αρχές αντικατασταθούν με μέτρα ίσης ή καλύτερης ποιότητας όσον αφορά την επίτευξη των στόχων του προγράμματος». (“We note that the commitments outlined by the authorities differ from existing programme commitments in a number of areas. In such cases, we will have to assess during the review whether measures which are not accepted by the authorities are replaced with measures of equal or better quality in terms of achieving the objectives of the programme”).

στο Παράρτημα που δημοσίευσε το ΥΠΟΙΚ ως τεχνική σύνοψη φαίνεται το επιφανειακό επίπεδο. Επιπλέον, σε αυτό γίνεται η κρίσιμη παραδοχή ότι η βιωσιμότητα του χρέους συνδέεται με τα πρωτογενή πλεονάσματα (θέση που συνιστά *σημαντική στρατηγική υποχώρηση*).

Δεύτερον: Η εκφορά κάποιων γενικών αρχών της πρότασης για την απομείωση του χρέους από το Λονδίνο. Εδώ υπάρχει τακτικό σφάλμα: Χωρίς συνάντηση με την ΕΚΤ ανακοινώνεται μία πρόταση, από χώρα εκτός Ευρωζώνης, η οποία εμπλέκει τα ομόλογα που κατέχει η ΕΚΤ σε συμφωνία ανταλλαγής. Πρόκειται για πρόταση αλλαγής των κανόνων της ΕΚΤ, η οποία ωθεί την ΕΚΤ κατευθείαν, χωρίς δεύτερη κουβέντα, σε θέση άρνησης για προφανείς λόγους που συνδέονται με την πολιτική της και τις ισορροπίες που τηρούνται στο ΔΣ, αλλά και την επίθεση που ήδη δέχεται για «παραβίαση των κανόνων» που την διέπουν, με την πολιτική «ποσοτικής χαλάρωσης». Είναι επίσης προφανές ότι δεν χρειάζεται να εμπλακεί άμεσα η ΕΚΤ σε μία τέτοια συμφωνία, αλλά το ίδιο μπορούσε να γίνει με άλλους τρόπους, οι οποίοι είναι συμβατοί με τις τρέχουσες ισορροπίες. Το άλλο κομμάτι της πρότασης, τα δάνεια σε EFSF συνδεδεμένα με τους ρυθμούς μεγέθυνσης, συνιστά γενικόλογη πρόταση και προφανώς αφορά το δεύτερο στάδιο της διαπραγμάτευσης.

Τρίτον: Φάνηκε ότι η κυβέρνηση έδωσε πολύ μεγάλο βάρος στην επικοινωνιακή διαχείριση του θέματος, σε σχέση με άλλες διαστάσεις. Αυτό αποτελεί αρνητικό σημάδι και για το εσωτερικό και για το εξωτερικό. Για παράδειγμα, το περιστατικό με τον Ντάισεμπλουμ προφανώς τόνωσε το «εθνικό αίσθημα», αλλά συγχρόνως αφαίρεσε διαπραγματευτική ισχύ από τη στιγμή που όλο το Σαββατοκύριακο ασχολήθηκε η κυβέρνηση με το να καθησυχάζει τις αγορές που θα άνοιγαν την Δευτέρα, γεγονός που σηματοδότησε ότι η κυβέρνηση δεν έχει σταθερή τακτική διαπραγμάτευσης (και φυσικά στην ίδια συνάντηση ακόμη και σε μη έμπειρους παρατηρητές φάνηκε ότι δεν υπάρχει και ομάδα ισότιμων κυβερνητικών μελών στη διαπραγμάτευση).

Είναι εύκολα κατανοητό πώς αυτή η κακά στημένη διαπραγμάτευση, παρά τις εργατοώρες που αφιέρωσαν οι πρωταγωνιστές της, είχε τα χαρακτηριστικά άλματος με δεμένα μάτια. Επίσης, οι διαφορές και οι κακοί χειρισμοί και οι μετατοπίσεις έδειξαν στους εταίρους ότι η ελληνική πλευρά είναι επιδεκτική χειρισμών.

Όμως τελικά η διαπραγμάτευση δεν κρίθηκε τόσο στο επίπεδο των τακτικών κινήσεων ή στο εξωτερικό, όσο στο εσωτερικό. Εκείνο που καθόρισε την αναδίπλωση της ελληνικής πλευράς ήταν η στρατηγική πολιτική απόφαση για οικοδόμηση συμπαγών σχέσεων κοινωνικής εκπροσώπησης με εκείνα τα κοινωνικά στρώματα που θεωρούν ως αδιανόητη τη διαταραχή της «ομαλότητας της αγοράς», τη στιγμή που όλοι γνώριζαν τη σημασία και το χαρακτήρα της αναμέτρησης. Το συζητημένο σενάριο ενός bank run οφείλει πάντα να εντάσσεται (και άρα να εξετάζεται, πέρα από τις επιμέρους τεχνικές αντιμετώπισης) στο πλαίσιο ενός κοινωνικού συσχετισμού δύναμης. Παράλληλα είναι αδιανόητο να υιοθετείται το επιχείρημα ότι συνέχεια μιας υποτιθέμενης «κατάρρευσης των τραπεζών» θα ήταν η «έξοδος από το ευρώ», ένα σενάριο μηδενικής πιθανότητας, που αποτέλεσε απλώς «επιχείρημα» των κυβερνήσεων Παπανδρέου - Παπαδήμου - Σαμαρά για να αποδεχθεί η ελληνική κοινωνία τα Μνημόνια, και αποτελεί πάντα «όπλο» ακραίων νεοφιλελεύθερων, τύπου Σόμπλε.⁵

3γ. Το διακύβευμα: Τίποτα δεν είναι δυνατό να αλλάξει, ή ένας άλλος κόσμος είναι εφικτός:

⁵ Το “Grexit” ως επαρκή λόγο συμβιβασμού χρησιμοποιεί, π.χ., ο James Galbraith: «Μη συμφωνία θα σήμαινε ελέγχους στην κίνηση κεφαλαίων, ή διαφορετικά κατάρρευση τραπεζών, χρεοστάσιο και πρόωπη έξοδος από το ευρώ» (“No agreement would have meant capital controls, or else bank failures, debt default, and early exit from the Euro”): “Reading The Greek Deal Correctly”, <http://www.socialeurope.eu/2015/02/greek-deal>

Όσα προηγήθηκαν μας οδηγούν στο συμπέρασμα, με την πιο ήπια διατύπωση, ότι έχει συνομολογηθεί μία συμφωνία, η οποία περιορίζει σημαντικά την άσκηση πολιτικής στα δημόσια οικονομικά αλλά και σε άλλους τομείς. Επομένως, το οικονομικό τοπίο στο οποίο βασίζεται η κυβέρνηση για τη διαπραγμάτευση και την αξιολόγηση της τελικής συμφωνίας είναι ολισθηρό.

Το γεγονός ότι η κυβέρνηση επιλέγει να παρουσιάζει την προφανή υποχώρηση και την αναγκαστική αλλαγή του προγράμματός της ως «νίκη», αποτελεί κακό σημάδι για τη συνέχεια, επειδή δείχνει ότι περισσότερο ενδιαφέρεται για την επικοινωνία παρά για την ουσία. Αυτό ίσως προοπτικά να αποτελέσει την πραγματική ήττα, εφόσον το σήμα το οποίο εκπέμπεται και εισπράττεται από την κοινωνία ενισχύει την πεποίθηση: «μην πιστεύεις τους πολιτικούς σε ό,τι λένε, επάγγελμα κάνουν για να είναι κυβέρνηση».

Ας αναλογιστούμε το εξής απλό δεδομένο: Η κυβέρνηση αυτή δεν προήλθε επειδή υποστήριξε το 70% του Μνημονίου – αν μάλιστα το είχε υποστηρίξει ίσως να μην περιλαμβανόταν καν στον κοινοβουλευτικό χάρτη σήμερα. Η επιχείρηση επανεγγραφής της εντολής της, ώστε να περιλαμβάνει το 70% του Μνημονίου αποτελεί εγχείρημα αλλαγής των σχέσεων εκπροσώπησης και των κοινωνικών συμμαχιών στις οποίες στηρίζεται. Επειδή προφανώς το 70% αυτό καθαυτό είναι ένα νούμερο του αέρα (γιατί όχι 68% ή 72%; με βάση τις σελίδες, τα υποκεφάλαια, ή τα μέτρα;), η επιλογή του αποτελεί διακύβευμα ερμηνείας και συγκρότησης σχέσεων εκπροσώπησης. Το ερώτημα, το οποίο είναι ανοικτό ακόμη για την κυβέρνηση, είναι αν θα επικρατήσει η επικοινωνιακή λογική της «νίκης» και της παράβλεψης των κρίσιμων ζητημάτων που αναδείχθηκαν, ή θα επιχειρηθεί να αναλυθεί σε βάθος η υποχώρηση που συνιστά η συμφωνία και οι όροι αυτής της υποχώρησης όσο υπάρχει χρόνος (πολύ λίγος, μιας και άμεσα ξεκινά ήδη ο επόμενος γύρος διαπραγμάτευσης).

Με τα νέα αρνητικά δεδομένα που συνεπάγεται η συμφωνία της 20ής Φεβρουαρίου, η κυβέρνηση και ο ΣΥΡΙΖΑ έχουν μία μόνο οδό εξόδου από το αδιέξοδο του νεοφιλελεύθερου ευρωπαϊκού κλοιού: *Την έφοδο προς τα εμπρός!*

- Την έφοδο προς τα εμπρός με όχημα την αλήθεια: Να ξεκινήσει κανείς από την παραδοχή των υποχωρήσεων, με στόχο να αναζητηθούν οι τρόποι, ώστε να μην υπάρξει μακροπρόθεσμη βλάβη, δηλαδή η κυβέρνηση να επαναφέρει στην ημερήσια διάταξη τις προγραμματικές μας δεσμεύσεις για αναδιανομή εισοδήματος και ισχύος προς όφελος των δυνάμεων της εργασίας, για ανοικοδόμηση του κοινωνικού κράτους, για δημοκρατία και συμμετοχή.

- Την έφοδο προς τα μπρος, με όχημα τόσο τη ριζική μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος, ώστε επιτέλους *το κεφάλαιο να επωμιστεί τα βάρη που του αναλογούν*, όσο και με την εξυγίανση της δημόσιας ζωής από τις έκνομες πρακτικές στις οποίες επιδίδεται *μερίδα της ελληνικής ολιγαρχίας*: Λαθρεμπορία πετρελαιοειδών και προϊόντων καπνού, ενδο-ομιλικές συναλλαγές, φοροδιαφυγή, καταχρηστική δανειοδότηση κλπ.

Απαιτείται δηλαδή άμεσα μια νέα ορμητικότητα αλλαγών στο εσωτερικό της χώρας, έτσι ώστε να οικοδομηθούν σε νέες βάσεις οι συμμαχίες με τις κατώτερες τάξεις. Μεταφορικά, αυτό που λείπει και που δυστυχώς μοιάζει να απομακρύνεται με τη συμφωνία της 20ής Φεβρουαρίου, είναι ένα εσωτερικό «μνημόνιο για τον πλούτο», με παράλληλη βελτίωση των όρων ζωής των λαϊκών τάξεων. Ο στόχος «να πληρώσει η ολιγαρχία» δεν ήταν ποτέ περισσότερο επίκαιρος.

Σε μια κοινωνία που η απώλεια του 25% του ΑΕΠ και η φτωχοποίηση μεγάλου τμήματος του πληθυσμού δεν είναι παρά η ορατή όψη της ραγδαίας όξυνσης των κοινωνικών ανισοτήτων, σε μια κοινωνία που η τεράστια ανεργία είναι το συμπλήρωμα ενός εκτεταμένου εργασιακού μεσαίωνα, σε μια κοινωνία πολλαπλών αντιθέσεων αλλά και υψηλών προσδοκιών, η «δημοτικότητα» της κυβέρνησης δεν θα διατηρηθεί στο 87% ή στο 80% για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Για να παραμείνει η κυβερνητική πολιτική ηγεμονική, θα πρέπει να ταχθεί καθαρά με τα

συμφέροντα της εργαζόμενης πλειοψηφίας, να αμφισβητήσει τη στρατηγική νεοφιλελευθερισμού. Περιθώριο για «εθναρχική» πολιτική, που να υπερασπίζεται γενικά και αόριστα κάθε τι «ελληνικό» ή «ευρωπαϊκό» δεν υπάρχει, δεν υπήρξε άλλωστε ποτέ, αλλά ούτε και θα υπάρξει ποτέ στην προβληματική της Αριστεράς.